

2018. gada 7. jūnijs

FICIL nostāja attiecībā uz atkritumu apsaimniekošanu un enerģētikas politiku

1. Kopsavilkums

Būs vajadzīgs laiks, lai sakārtotu enerģētikas sistēmu, kas pašlaik ir pārejas procesā, un ieviestu aprites ekonomikas principus. Tāpēc *FICIL* jāuzsver, ka ir steidzami jānosaka valsts mērķi un pamatprincipi, lai korporatīvo lēmumu īstenošanā sāktu ieplūst investīcijas. Šogad *FICIL* Enerģētikas un atkritumu apsaimniekošanas darba grupa ir guvusi vērtīgu pieredzi, organizējot atklātas diskusijas ar ministriju pārstāvjiem un tādējādi veicinot savstarpēju sapratni un sadarbību.

Lielākās bažas rada statistikas joma. Lai gan dažādu nozares ieinteresēto personu rīcībā ir uzticami vēsturiskie un nākotnes prognožu dati, jo īpaši enerģētikas sektorā, politikas veidotāji šos datus reti izmanto, lai veiktu pienācīgu situācijas analīzi un lēmumu pieņemšanu, turklāt svarīgi nozares dati (gan vēsturiskie, gan nākotnes prognožu dati) netiek darīti zināmi investoriem un netiek konsolidēti, jo politikas veidotāji raugās uz nākotnes tirgu attīstību.

FICIL biedri ir dažādu uzņēmējdarbības nozaru pārstāvji, kuru vidū ir gan ražotāji, gan mazumtirgotāji, gan patērētāji, un tādējādi *FICIL* var sniegt plašu un daudzpusīgu vērtējumu. Atkritumu apsaimniekošanas jomā šogad *FICIL* iesaka veikt šādus pasākumus:

- 1) Precizēt noteikumus potenciālai depozītu sistēmas ieviešanai Latvijā.**
- 2) Padarīt atkritumus par resursu, veicinot materiālu un enerģijas reģenerāciju.**

Enerģētikas nozare ir pārejas procesā. *FICIL* atzinīgi vērtē valdības paveikto gāzes sektora liberalizācijā un sadalīšanā un iesaka valdībai turpināt darbu Baltijas gāzes tirgus integrācijas virzienā, kas radīs dinamiskākus enerģijas tirgus un stiprinās Latvijas enerģētisko drošību. Turklāt tādā kapitālietilpīgā nozarē kā enerģētika, iesaistoties konkurencē par starptautisko investoru piesaisti, ļoti svarīgs apstāklis būs valsts mērķi un skaidrs regulējums ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanai.

FICIL piedāvā šādas rekomendācijas:

- 1) Laikus iesaistīt visas ieinteresētās puses valsts enerģētikas un klimata plāna izstrādē.**
- 2) Pieprasīt dekarbonizāciju arī no nozarēm, kuras nav iesaistītas emisijas kvotu tirdzniecības sistēmā.**
- 3) Nodrošināt konsekvenci un prognozējamību valdības lēmumos, kas attiecas uz obligātā iepirkuma komponentes reformām.**

2. Rekomendācijas atkritumu apsaimniekošanas politikā

Ilgtspējības jēdziens ir kļuvis kas vairāk par ideoloģisku uzstādījumu. Ilgtspējība ir pieprasīta, un uzņēmumi, kuriem ir uzticami ilgtspējības indeksa rādītāji, piesaista investīcijas un fondus. **Tāpēc aprites ekonomikas veicinātie pārkārtojumi piesaistīs investīcijas un veicinās inovācijas, kas ir divi Latvijai svarīgi izaugsmes komponenti.**

Aprites ekonomika aptver daudzus un dažādus procesus. Šajā dokumentā *FICIL* vēlas pievērst uzmanību dzērienu iepakojuma depoziņu sistēmai un saiknei starp materiālu reģenerāciju un enerģijas reģenerāciju.

2.1. Precizēt noteikumus depoziņu sistēmas ieviešanai Latvijā.

FICIL atbalsta atkritumu apsaimniekošanas politiku, kas veicina pārstrādi, izmantojot labi pārdomātas un prasmīgi īstenotas iniciatīvas.

Depoziņu sistēmas ieviešana nav pašmērķis, un dzērienu iepakojuma depoziņu sistēma ir viens no līdzekļiem, kā nodrošināt īpaša veida iepakojumu savākšanu un pārstrādi.

Depoziņu sistēma ir ekonomiski komplicēta un ieviešanas ziņā sarežģīta sistēma, un, to apzinoties, ir jāizstrādā stingrs tiesiskais regulējums, kas nosaka dalītu atbildību un nodrošina procesu efektivitāti un caurskatāmību. Tāpēc, pirms pieņemt lēmumu un mainīt spēkā esošo regulējumu, ir svarīgi būt skaidrībā par mērķiem, katras iesaistītās puses atbildības jomu, kā arī par to investīciju apjomu, kas būs jāveic katram šī procesa dalībniekam.

Šajā ziņā ir jāņem vērā vairāki apsvērumi:

- Depoziņa sistēmas operators kopīgi jāizvēlas un par tā īpašniekiem jāklūst ražotājiem un mazumtirgotājiem, ietverot depoziņu plūsmas pārvaldību, reģistrētā iepakojuma savākšanu, savāktu materiālu īpašumtiesības, kā arī to šķirošanu un pārstrādi bezpeļņas pārvaldībā.
- Plānošanas un ieviešanas procesam jānotiek atklāti, apdomīgi un caurskatāmi, ņemot vērā visas iesaistītās puses un reālistiskus termiņus.
- Dzērienu ražotāji, izplatītāji un mazumtirgotāji pagaidām nav bijuši pietiekami iesaistīti šīs sistēmas ieviešanai nepieciešamā juridiskā pamata sagatavošanā.
- Depoziņu sistēmai jāiekļaujas valsts vispārējā atkritumu apsaimniekošanas stratēģijā (pirms mainīt tiesisko regulējumu, ir jāveic rūpīga izpēte, lai iegūtu skaidru redzējumu un noteiktu potenciālos scenārijus).
- Ir jāizstrādā precīzs projekta īstenošanas grafiks, nosakot svarīgākos atskaites punktus un atbildīgos, un tas jādara sadarbībā ar galvenajām ieinteresētajām pusēm – ražotājiem, izplatītājiem un mazumtirgotājiem –, lai varētu novērtēt progresu un laikus plānot nepieciešamos pasākumus un potenciālās investīcijas.
- Skaidri jānosaka visu iesaistīto pušu atbildība (valsts un ministriju atbildība, pašvaldību, ražotāju un mazumtirgotāju atbildība).
- Ir jābūt skaidrībā par to, kā depoziņu sistēmas ieviešana ietekmēs Latvijas ekonomiku un inflāciju.

FICIL ir iepazinusies ar likumprojektiem “Grozījumi Dabas resursu nodokļa likumā” un “Grozījumi Iepakojumu likumā” un konstatējusi, ka tajos ir daudz neskaidrību. Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas veiktais ietekmes novērtējums nav pilnīgs, jo tajā

nav analizēti iepriekš minētie aspekti, lai gan tie ir jāņem vērā, pieņemot lēmumu par depozīta sistēmas ieviešanu.

2.2. Padarīt atkritumus par resursu, veicinot materiālu un enerģijas reģenerāciju

Eiropas Savienībai un atsevišķām dalībvalstīm ir ambiciozi mērķi pārstrādes jomā, lai veicinātu aprites ekonomikas attīstību. Rūpnieciskās reģenerācijas iekārtās vienmēr būs kāda materiālu plūsmas daļa, ko nav iespējams ilgtspējīgi pārstrādāt un no kuras atbildīgi jāatbrīvojas. Dažādām pārstrādes metodēm var būt dažāds reģenerācijas koeficients, taču, ja atlieku plūsmu var izmantot enerģijas reģenerācijā, tad utilizācijas koeficients var sasniegt gandrīz 100%. Tādējādi, izmantojot atkritumu atlieku plūsmu kā kurināmo, tiek veicināta ilgtermiņa reģenerācija, kas savukārt veicina efektivitāti un labāku pārstrādes ekonomiku.

FICIL iesaka pievērst uzmanību šādiem aspektiem, lai veicinātu materiālu un enerģijas reģenerāciju:

- Izlēmīgi un aktīvi novērst iespēju glabāt atkritumu poligonos materiālus, ko iespējams pārstrādāt vai atkārtoti izmantot enerģijas reģenerācijai.
- Veicināt efektīvu un atbildīgu no atkritumiem iegūtā kurināmā/no atkritumiem iegūtā cietā kurināmā ražošanu un izmantošanu.
- No atkritumiem iegūtais kurināmais lielākoties ir atjaunojams, tāpēc ir jāapsver tā izmantošana dekarbonizācijas mērķiem.
- Atbalstīt aprites ekonomiku kā pamatu uzņēmējdarbības attīstības iespējām.
- Veicināt konkurenci un caurskatāmību atkritumu apsaimniekošanas un pārstrādes nozarē. Spēcīga konkurence palīdzēs nonākt pie labākiem risinājumiem.

3. Rekomendācijas enerģētikas politikā

3.1. Laikus iesaistīt visas ieinteresētās puses valsts enerģētikas un klimata plāna izstrādē.

Lai gan 2017. gada 9. februārī Latvija ir ratificējusi ANO Vispārējo konvenciju par klimata pārmaiņām, tā ir vilcinājusies paziņot valsts mērķus un ilgtermiņa pasākumus saskaņā ar tiem mērķiem, kas paredz ierobežot globālo sasilšanu, panākot, ka tā nepārsniedz divus grādus. Baltijas valstis nesasniedz savus *kopīgu centienu sektora* mērķus četru grādu scenārijā. Īpaši Latvijai būs vajadzīgi papildu samazināšanas vai pielāgošanas pasākumi (skat. Ziemeļvalstu Ministru padomes ziņojumu).

Joprojām trūkst skaidra redzējuma un mērķu nākamajam periodam no 2021. gada līdz 2030. gadam. Jo drīzāk tie tiks definēti, jo drīzāk ar enerģētikas pārkārtošanu saistītās investīcijas varēs praktiski īstenoties. Kā jebkurā kapitālietilpīgā nozarē, jo īpaši enerģētikā, projektu uzsākšana prasa ievērojamas pūles un laiku. Pašreizējais izpratnes trūkums par gaidāmo sistēmu kavē attīstību un vistiešākajā veidā ietekmē īstenošanas grafiku.

FICIL uzskata, ka vispusīga plāna sagatavošanā ir jāņem vērā šādi svarīgi principi:

- Princips „piesārņotāji maksā”, CO₂ emisiju radītājs sedz izmaksas. Nodokļi par fosilo kurināmo, lai veicinātu atjaunojamo energoresursu izmantošanu.
- Tirgus mehānismi subsidēšanas vietā, lai nepieļautu tirgus kropļojumus.
- Labākie projekti rodas konkurences apstākļos, tāpēc tie jāizvēlas izsolēs, ļaujot uzvarēt projektiem, kurus nepieciešams subsidēt vismazāk.
- Veicināt risinājumus, kas nerada apgrūtinājumu patērētājiem un infrastruktūrai, tuvinot ražotājus patērētājiem.

- Transporta nozares elektrifikācija.
- Uzlabot tiesisko vidi un novērst šķēršļus lielu vēja parku attīstībai.

3.2. Pieprasīt dekarbonizāciju arī no tām nozarēm, kuras nav iesaistītas emisijas kvotu tirdzniecības sistēmā.

Visās nozarēs siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšana ir vienlīdz augstas prioritātes prasība. Nozares, kas nav iesaistītas emisijas kvotu tirdzniecības sistēmā, un tādas nozares kā zemes izmantošana, zemes izmantošanas maiņa un mežsaimniecība rada lielas CO₂ emisijas, kam pēdējā desmitgadē ir bijusi tendence pieaugt. Latvijai jānodrošina, lai aprēķinātās CO₂ emisijas no zemes izmantošanas pilnībā kompensētu ekvivalenta CO₂ izvadīšanu no atmosfēras, veicot darbības tajā pašā nozarē. Šīs saistības dēvē par „bez debeta noteikumu”.

FICIL vēlētos pievērst īpašu uzmanību arī apkures nozarei, kurā dabasgāzes patēriņš joprojām ir augsts, lai gan apkure ir joma, kur biodegviela (mūsdienīgos katlos) ir vides un ekonomikas ziņā piemērots enerģijas avots. Latvijas spēcīgā pozīcija gan reģionālajā, gan starptautiskajā biodegvielas tirgū ir labs virzītājspēks, lai turpinātu attīstīt un veicināt biodegvielas un cita vietējā kurināmā izmantošanu.

3.3. Nodrošināt konsekvenci un prognozējamību valdības lēmumos, kas attiecas uz obligātā iepirkuma komponentes reformām.

OIK sistēmai ir divi aspekti – no vienas puses, tiek atbalstīta elektrības ražošana, no otras puses, par to maksā elektrības patērētāji. Šie divi aspekti nav sevišķi cieši saistīti, un būtībā šo atbalstu varētu finansēt citādi. *FICIL* atbalsta Ekonomikas ministrijas iniciatīvu izveidot ekspertu darba grupu, kas analizētu citas alternatīvas.

Ilgspējas ziņā ir svarīgi, lai atbalsts tiktu izmantots atjaunojamo energoresursu attīstībai un tādējādi būtu iespējams sasniegt valsts un Eiropas mērķus. Pašlaik OIK nav atbalsta mehānisms atjaunojamās elektroenerģijas ražošanai, kā tas tiek nepareizi traktēts medijos, jo mērķi cita starpā ietver citas intereses, piemēram, valsts drošību piegāžu ziņā u.c. Arī apgalvojums, ka OIK subsidēšanas formu ir atbalstījusi Eiropas Komisija, ir dezinformācija. *FICIL* mudina valsts amatpersonas apvienot pūles, lai pārtrauktu maldinošas informācijas izplatīšanos, jo tā kaitē Latvijas reputācijai.

Enerģētikas nozares investoriem ir ārkārtīgi svarīgi, lai atbalsta sistēmas būtu vērstas ilgtermiņā un prognozējamās. Piešķirtais atbalsts ir jārespektē, jo ārvalstu investori ir parakstījuši divpusējas vienošanās ar valdību par investīciju aizsardzību. Tagad visas pūles jāpieliek, lai efektīvi saplānotu nākamo atbalsta periodu un tādējādi panāktu vislabāko rezultātu.

Paturot prātā mūsu kopējo mērķi, proti, stiprināt Latvijas starptautisko konkurētspēju, *FICIL* turpinās iestāties par vislabākajiem iespējamiem uzņēmējdarbības attīstības priekšnoteikumiem Latvijā. Valdības lēmumu konsekvence ir ļoti spēcīgs faktors, kas ietekmē jebkura ārvalstu investora lēmumus.

Energoietilpīgās nozares Latvijā salīdzinājumā ar citām Eiropas valstīm ir piedzīvojušas nesamērīgus zaudējumus saistībā ar elektroenerģijas izmaksām OIK dēļ. Valdības lēmums par obligātā iepirkuma komponentes (OIK) diferencēšanu, kas stājās spēkā 2018. gada 1. janvārī un publiski bija izskanējis jau 2016. gadā, ir situāciju uzlabojis. Pretēji sākotnējai iecerei diferencēšanas ieviešana tika pārcelta no 2017. gada uz 2018. gadu, tomēr reforma jau ir devusi taustāmus rezultātus attiecībā uz iekļūšanu jaunos eksporta tirgos. Tas tika un joprojām tiek uzskatīts par pamatu vairāku nozīmīgu ar investīcijām saistītu lēmumu pieņemšanai lielo uzņēmumu segmentā.

FICIL vēlas uzsvērt, ka, vērtējot Latvijas konkurētspēju rūpniecības investīciju jomā, ekspertiem jāskata situācija kopsakarībās un jāņem vērā visi enerģijas izmaksu komponenti, tostarp elektroenerģijas cena, OIK, kā arī pārvades un sadales izmaksas. Tikai izvērtējot visas enerģijas izmaksas un prognozējot to ietekmi uz Latvijas ekonomiku, mēs varam analizēt, kāda ir šo izmaksu ietekme uz valsts konkurētspējas izaugsmi.

FICIL atbalsta arī nesen pieņemtos grozījumus, ar kuriem tiek ieviests piemērots kontroles instruments attiecībā uz OIK saņēmējiem. Kā jau iepriekš vairākkārt norādīts, laba uzņēmējdarbība veidojas taisnīgā un caurskatāmā vidē.